

Derleme Makalesi / Review Article

Kaynak gösterme / How to cite this article: Korkmaz, B. C., & Arı, A. E. (2024). Osmanlı Devleti'nde engelli istihdamının günümüzdeki uygulamalar açısından değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 145-161. <https://doi.org/10.38122/ased.1502097>

Makale Geçmişi / Article History
Alındı (Received): 17.06.2024
Kabul edildi (Accepted): 27.12.2024

Osmanlı Devleti'nde Engelli İstihdamının Günümüzdeki Uygulamalar Açısından Değerlendirilmesi

Burak Can KORKMAZ¹, Ahmet Emin ARI²

Öz: Engelli bireylerin bağımsız yaşamları ve ekonomik özgürlüklerini sağlamaları açısından iş yaşamına katılmaları önemli görülmektedir. Bu anlamda engelli istihdamını şekillendiren toplumsal değer ve geleneklerin ülkemizde tarihi çok eskiye dayanmaktadır, ayrıca kurumsallaşmanın alt yapısının da Cumhuriyet'ten önce atıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla engelli istihdamına ilişkin olarak toplumumuzdaki kalıplaşmış tutumların ve mevcut politikaların dayandığı temeller olarak Osmanlı Devleti döneminin ele alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Günümüz engelli istihdamının Osmanlı Devleti dönemindeki durumunun incelenmesi ve günümüz uygulamaları açısından değerlendirilmesi ülkemizde engelli istihdamına yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirmek açısından değerli görülmektedir. Dolayısıyla bu makale, Osmanlı Devleti dönemindeki engelli istihdamı pratiklerinin açıklanarak günümüz uygulamaları açısından tartışılmasını amaçlamaktadır. Sosyal politikaların günümüzden çok uzak olmayan bir zamanda ortaya çıkması ve yaygınlık kazanması eski dönemlerin bu sosyal politikalar nezdinde değerlendirilmesini oldukça güç hale getirmektedir. Fakat birbirinin devamı olması yönüyle Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından engelli bireylerin topluma aktif katılımı açısından ortak bir tutum göze çarpmaktadır. Günümüz sosyal politikalarına kaynaklık etmesi açısından eski dönemlerdeki uygulama ve anlayışların değerlendirilmesi mevcut alan yazına oldukça önemli bir katkı sağlayacaktır. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik olumlu tutuma rağmen kurumsallaşmanın geç olması engelli istihdam politikalarının uygulamada mevcut olmadığını fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ürettiği politikalara kaynaklık teşkil ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Kurumsallaşmadan yoksun fakat toplumun dinamikleriyle şekillenen engelli istihdamının Osmanlı Devleti'ndeki en büyük destekçisi olarak vakıfların aktif ve gönüllü çalışmaları belirtilmektedir. Günümüzde kurumsallaşmanın ve sosyal politikaların varlığı engelli bireylerin kapsayıcılığı açısından önemlidir. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik olumlu tutumun yeşermesi ise günümüzdeki engelli istihdamında yer alan engelli bireylere yönelik davranışların pozitif yönde şekillenmesi açısından değerli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Özel Gereksinimli Bireyler, Engelli İstihdamı

Investigating Disability Employment in The Ottoman Empire in The Light of Current Practices

Abstract: It is crucial for disabled individuals to participate in work life in order to live independently and ensure their economic freedom. In this sense, the social values and traditions that shape the employment of disabled people have a long history in Türkiye, and it is also known that the infrastructure of institutionalization was laid before the Republic. Therefore, it is thought that it will be important to consider the Ottoman Empire period as the basis on which the stereotypical attitudes and current policies in our society regarding the employment of disabled people are based. Examining the situation of today's disability employment in the Ottoman Empire period and evaluating it in terms of today's practices is considered valuable in terms of developing a holistic perspective on disability employment in Türkiye.

¹ Sosyal Politika Bilim Uzmanı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sorumlu Yazar, b.korkmaz@hss18.qmul.ac.uk, <https://orcid.org/0000-0002-7122-9289>

² Doktora Öğrencisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, ahmet_emin143@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3399-0920>

Therefore, this article aims to explain the employment practices of disabled people during the Ottoman Empire and discuss them in terms of today's practices. The fact that social policies emerged and became widespread in a time not too distant from today makes it very difficult to evaluate old periods in the light of these policies. However, in terms of being a continuation of each other, a common attitude is noticeable between the Ottoman Empire and the Republic of Türkiye in terms of the active participation of disabled people in society. Evaluating the practices and understandings of previous times will make a significant contribution to the literature in terms of providing a basis for today's social policies. Despite the positive attitude towards disabled individuals in the Ottoman Empire, the fact that institutionalization was late is essential in terms of showing that disability employment policies did not exist in practice but were the source of the policies produced by the State of the Republic of Türkiye. Today's institutionalization and the existence of social policies are crucial for the inclusion of disabled individuals. The development of a positive attitude towards disabled individuals in the Ottoman Empire is seen as valuable in terms of shaping positive attitudes towards disabled individuals in today's disability employment.

Keywords: Social Policy, Individuals with Special Needs, Disability Employment

Giriş

Engelli bireyler en büyük azınlık grup olarak değerlendirilmekte ve dünyada sayılarının bir milyardan fazla olduğu düşünülmektedir (Swenor, 2021). Engellilik hali bireyin işlevselliğinde meydana gelen bozulmaları ifade etmekte, dolayısıyla fiziksel, bilişsel, duyuşsal, zihinsel ve ruhsal bozukluklar engellilik içerisinde değerlendirilmektedir (Islam ve Jahan, 2004). Engellilik türlerine bakıldığında "duyuşsal/davranışsal", "ruhsal", "zihinsel" ve "fiziksel/duyuşsal" olarak sınıflandırıldığı görülmekte olup bireylerin bu engellilik halini geçici veya kalıcı ya da dışarıdan görünür ya da görünmez bir şekilde deneyimleyebileceği belirtilmektedir (Gatwiri vd., 2024). Engelli bireylerin yaşadıkları engel durumundan bağımsız olarak istihdama katılımının desteklenmesi gerektiği vurgulanmakta çünkü istihdam sayesinde hem kendilerinin hem de aileleriyle birlikte yaşadıkları ülkenin gelişiminin olumlu yönde etkileneceği bildirilmektedir (Alajlan, 2023). Engelli bireylerin toplum tarafından önlerine çıkarılan bariyerlerin uzaklaştırılması durumunda potansiyellerini açığa çıkarabileceklerini savunan bu görüşte, engelliliğin tıbbi modeli anlayışına alternatif olarak ortaya çıkan engelliliğin sosyal modelinin etkili olduğu söylenebilir (Sofokleous ve Stylianoui, 2023).

Engelliliğin tıbbi modeline göre bireyin sahip olduğu engel, bireyin normal hayatını kısıtlayan ve tedavi edilmesi gereken bir durum olarak yorumlanmaktadır (Tyagi, 2020). Diğer taraftan engelliliğin sosyal modeline göre engellilik sosyal inşa sonucu ortaya çıkan bir fenomen olarak tanımlanmaktadır (Retief ve Letšosa, 2018). Günümüzde engelliliğin tıbbi modeli anlayışı terk edilerek engelliliğin sosyal modeli anlayışı önem kazanmaktadır. Topluma aktif katılımı öngören engelliliğin sosyal modeli engelli istihdamını ön plana çıkarması yönüyle değerlidir.

Çağın değişmesiyle birlikte engelli bireylerin farklı alanlarda önemli kazanımlar elde ettikleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından imzalanarak 2008 yılında yürürlüğe giren Engelli Hakları Sözleşmesi sonucunda Türkiye de dahil olmak üzere taraf devletlerin engelli bireylere yönelik hakları güvence altına alması ve bu doğrultuda ayrımcılığın yasaklanması amaçlanmıştır (Tosun, 2024). Dolayısıyla engelli bireylerin çeşitli alanlarda kazanımları artmıştır. Örneğin, sosyal bariyerler ve olumsuz tutumların etkisiyle yükseköğretim kurumlarında eğitim almaktan mahrum

kalan engelli bireylerin günümüz dünyasında yükseköğretim kurumlarına sıklıkla girebildiği çünkü farklı düzenleme ve politikaların bu bireylerin haklarını koruduğu belirtilmektedir (McKinney ve Swartz, 2022). Daha da ötesinde engelli bireylerin eskiden günümüze oranla çok daha az oranda iş yaşamına katıldığı bildirilmektedir (Neufeldt ve Mathieson, 1994; Sprunger vd., 2018). Bütün bunların temelinde engelli bireylere yönelik olumsuz ve dışlayıcı tutumun bulunduğu ifade edilmektedir (Murfitt vd., 2018). Engelli bireylere eşit hak ve olanaklar sağlanması halinde toplumun bir bütün olarak ekonomik koşullarının iyileşeceği ileri sürülmektedir (Yeo ve Moore, 2003). Engelliliğe dair toplum içerisinde kullanılan hâkim söylem doğrudan engelli bireyleri tanımlayıcı argümanlar ortaya çıkarması yönüyle değerlidir (Haegele ve Hodge, 2016). Engelli istihdamını şekillendiren toplumsal değer ve geleneklerin ülkemizde tarihi çok eskiye dayanmaktadır, ayrıca kurumsallaşmanın alt yapısının da Cumhuriyet'ten önce atıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla engelli istihdamına ilişkin olarak toplumumuzdaki kalıplaşmış tutumların ve mevcut politikaların dayandığı temeller olarak Osmanlı Devleti döneminin ele alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Kaynakların etkili bir şekilde yönetilen sosyal politikalara tahsis edilmesi o ülkenin sahip olduğu nüfusun potansiyeli ve yeteneklerine yatırım yapmak anlamına gelmektedir (Kliksberg, 2004). En büyük azınlık grup olan engelli bireylerin istihdamına yönelik geliştirilen sosyal politikaların incelenmesi oldukça önemlidir. Sosyal politikaların bir ihtiyaç doğrultusunda geliştirildiği ve etkililiğinin ölçülmesinde sorun durumlarını ne kadar iyileştirebildiği gözden geçirilmektedir. Günümüzde engelli istihdamına yönelik aksaklıklar açısından üretilen sosyal politikalar sorun durumunu çözmeye ve ihtiyacı giderme amacı güderken bu sorun durumlarının kökeni bilinmemektedir. Ülkemizde mevcut engelli istihdamı, aniden ortaya çıkmamış olup Türkiye Cumhuriyeti'nden önce Osmanlı Devleti döneminde de belirli bir seviyede var olmuştur (Eyigün, 2023). Dolayısıyla günümüz engelli istihdamı Cumhuriyet'in ilanından sonra büyük farklılıklar geçirse dahi Osmanlı Devleti'nin tutum ve anlayışından ister istemez etkilenmek durumunda kalmıştır. Günümüz engelli istihdamının Osmanlı Devleti dönemindeki durumunun incelenmesi ve günümüz uygulamaları açısından değerlendirilmesi ülkemizde engelli istihdamına yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirmek açısından değerli görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti Dönemindeki engelli istihdamı politikalarının neler olduğunun açıklanması ve günümüz engelli istihdamı politikaları ile karşılaştırılarak değerlendirilmesidir.

Osmanlı Devleti'nde Engelli İstihdamı

Literatürde engelli bireylere yönelik Osmanlı Devleti öncesinde çok az bilgi bulunduğu vurgulanmaktadır (Subaşıglu ve Fenge, 2019). Benzer bir şekilde günümüzde dahi engelli istihdam alanının uluslararası literatürde önemli bir boşluk olduğu bildirilmektedir (Murfitt vd., 2018). Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin durumuna ilişkin detaylı bilgiler veren çeşitli

çalışmalar mevcuttur. Fakat bu çalışmaların çoğu (Aktı, 2024; Aydın ve Yıldız, 2019; Erten ve Arıcı, 2022; Omerov, 2020) Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin olumlu deneyim ve yaşantılarını ele alırken çok azının olumsuzluklara değindiği dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki engelli istihdamı uygulamaları bu alandaki ilk kurumsallaşma çabaları olması yönüyle olumlu etkiler ortaya koyarken daha önceki dönemlere ilişkin sınırlı bilgi bulunması karşılaştırma yapma güçlüğünü beraberinde getirmektedir. Günümüzdeki engelli istihdamı pratikleriyle karşılaştırma açısından ise buldukları çağın ortaya çıkardığı farklılıkların büyük olması ve farklı dönemlerdeki araştırmacıların konuyu ele alış biçimlerinin değişmesi yönüyle daha iyi veya daha kötü şeklinde yorum yapmanın zor olacağı düşünülebilir (Yelçe, 2020). Fakat günümüz pratiklerine kaynaklık eden yönleri ve günümüz sorunlarına ilişkin kökenleri tespit etmek açısından Osmanlı Devleti'nde engelli istihdamının değerlendirilmesi faydalı çıkarımlar ortaya koyabilir.

Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik oldukça zengin içeriğe sahip bir terminoloji kullanılmıştır. Bu terminoloji günümüze kıyasla birçok farklılık göstermektedir. Fakat bu terminolojide asıl dikkat edilmesi gereken kısım dönemine göre oldukça zengin bir içerik barındırmasıdır. Çünkü halihazırda günümüze yakın bir tarih olması yönüyle 2013 yılında Engelliler Hakkında Kanun tarafından kaldırılan "özürlü" ifadesi yerine "engelli" ifadesinin kullanılmaya başlanması dahi çok kısa sürelerde köklü değişimlerin engellilere yönelik terminolojide yer edindiğini göstermektedir. Yakın bir geçmişte engelli bireylere yönelik "sakat" ve "özürlü" kelimelerinin kullanılmış olduğu düşünüldüğünde daha eski dönemlerdeki politikaların o zamanki şartlar açısından değerlendirilerek doğrudan devletin engelli bireylere göstermiş olduğu değer ile bir tutulmaması önerilmektedir (Aykanat, 2020). Osmanlı Devleti bir ulus devlet özelliği göstermemektedir. Dolayısıyla imparatorluk içerisinde barındırdığı farklı eyaletlerin benimsediği uygulamalar açısından eyaletler üstü bir sosyal politika anlayışı içerisinde tüm eyaletleri kapsayan bağlayıcı yasalara sahip değildir. Kendi içlerinde özerk olan bazı eyaletlerin uyguladığı politikalar açısından sınırlı düzeyde bağlayıcı kararlar doğrultusunda engelli bireylere yönelik farklı anlayışlar sergilediği düşünülebilir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde bulunan eyaletler birbirlerinden farklı oranlarda özerkliğe sahip olmaları yönüyle çeşitlilik arz etmektedir (Boztepe, 2013). En yakın örnek olarak ele alındığında Avrupa Birliği ülkeleri için Avrupa Birliği'nin bağlayıcı özellikteki sosyal politika ilkeleri bulunurken Osmanlı Devleti'nin bulunduğu dönem itibariyle tüm eyaletlerine dayatmış olduğu bir sosyal politika modeli bulunması mümkün değildir. Yine de Osmanlı Devleti'nde engelli istihdam politikalarını konu alan kaynaklar, mevcut dönemin koşullarında devlet ve toplum tarafından bazı tutumların baskın olduğunu bildirmesi yönüyle değerlidir.

Günümüzde Türkiye'de bulunan sosyal devlet anlayışının ilk olarak Osmanlı Devleti'nde başladığı bildirilmektedir (Yılmaz ve Paçacı, 2019). Engelli bireylere Osmanlı Devleti döneminde kalacak yer

verilmesinin yanı sıra sahip oldukları beceriler doğrultusunda iş imkanları sağlanarak istihdama katılımları desteklenmiştir (Yıldırım, 2020). Bu konuda 2. Abdülhamid döneminde engelli bireylere yönelik açılan eğitim okulları ile emeklilik fonu ve sosyal yardımların artırıldığı belirtilmektedir (Akyol, 2013). Dahası Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin haklarının korunmasına özen gösterildiği vurgulanmaktadır (Erten ve Arıcı, 2022). Avrupa'da ise engelli bireylerin toplumun olumsuz etkilerinden korunması gerektiği görüşü hakimken 1800'lerin sonuna doğru tam tersi bir anlayışla engelli bireylerin toplumdaki uzak tutulmaları yönünde bir anlayış değişikliğine gidilmiştir (Keränen, 2016). Her iki anlayış doğrultusunda da engelli bireylerin topluma entegrasyonu sekteye uğramaktadır. Günümüzde ise sosyal politikaların öneminin anlaşılmasıyla engelli bireylerin kazanımlarının arttığı söylenebilir (Müftüoğlu, 2012). Örneğin, eskiden amatör düzeyde sporla uğraşan engelli bireylerin artık profesyonel anlamda spor branşında ilerlemeye başladığı görülmektedir (Bayramlar ve Çankaya, 2018). Buna benzer istihdam örneklerinin artması konusunda kamu tarafından engelli bireylere sağlanan sosyal ve mesleki rehabilitasyon imkanlarının önemli olduğu ifade edilmektedir (Kalaycı, 2020). Fakat yine de artan yasal düzenlemelere rağmen engelli bireylere yönelik istihdamda uygulanan ayrımcılık devam etmektedir (Mamatoğlu ve Tasa, 2018). Bu anlamda Osmanlı Devleti'nin incelenmesi faydalı olacaktır. Henüz sosyal politikaların ortaya çıkmasından önce Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik gösterilen olumlu tutumun yalnızca davranışlarla sınırlı kalmaması ve sonuç olarak engelli bireylerin vücut işlevlerine uygun istihdam edilmeleri (Erken, 2015; Şimşek, 2017), topluma aktif katılımlarının desteklendiğini göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin istihdamına yönelik görülen bu olumlu tutumun hangi politikalarla desteklendiğinin incelenmesi, devletin sistematik bir çabası sonucu mu ya da toplumdan kaynaklanan bir duyarlılığın yansıması mı olduğunu ortaya koymak açısından önemli görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin dezavantajlı gruplara olumlu tutum sergilediği ve istihdam gibi konularda desteklediği ifade edilmektedir (Köksal, 2010; Yıldırım, 2020). O dönemde bulunmayan çeşitli eğitim okullarının Osmanlı Devleti tarafından açılarak sağır, dilsiz ve ağmaların bu okullarda eğitildikleri belirtilmektedir (Demir, 2020). Engelli bireylerin istihdama katılımı yalnızca nicelik yönünden hedeflenmemiştir. Niteliksel bir gelişim ve istendik yönde değişim olmaksızın yapılacak sayısal artış engelli istihdamını toplumdaki bireyler için işlevsel olmaktan çıkararak yalnızca istatistiksel bir veri haline getirebilir. Engelli bireyler kendi becerilerine uygun ve potansiyellerini kullanabilecekleri işler dışında çalıştıklarında motivasyonları düşebilir. İş yerleri ise engelli bireyleri yetkinliklerinden yararlanmak yerine bir yükümlülüğü yerine getirmek amacıyla çalıştırdığında işgücü piyasası önemli bir kaynağı verimsiz kullanır hale gelebilir. Engelli bireyler istihdamda önemli bir işgücü kaynağı olarak ülkelerin hedefindedir (Şener ve Tanrıseven, 2017). Fakat eğitim sağlanmayan engelli bireyler istihdamda kalifiye olmayan işlere mahkûm edilerek motivasyonlarını kaybettikleri yerde istihdamın dışına çıkabilir. Cam tavan teorisine göre toplumdaki azınlıkların

istihdamda belli bir seviyenin üstüne çıkmasının engellendiği soyut bariyerler mevcuttur (Lu ve Du, 2021). Bu noktada Osmanlı Devleti engelli bireyleri azınlıklar olarak istihdam ve eğitim dışı bırakmamıştır. Aksine, bu bireylerin tedavi ihtiyaçlarının karşılanması ve önemli görevlerde çalıştırılmasına imkan tanınmıştır (Yavuz, 2019). Bu konuda Aydın ve Yıldız (2021) Sosyal Rol Valörizasyon Kuramına göre Osmanlı Devleti'nde işitme ve görme engellileri inceledikleri çalışmalarında istihdamda değerli roller üstlenebildikleri için o dönemde engelli bireyler için engelliliğin dezavantaj olarak kabul edilmediğini öne sürmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında eğitim sağlanan engelli bireylerin gelişimi ve istihdama becerileri doğrultusunda katılan bu bireylerin güçlendirilmesi sayesinde cam tavan etkisinden nispeten korunabileceği düşünülebilir.

Partici (2018) Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerle farklı yaklaşımlar benimsediğini ifade etmiş olup Eski Yunan'da engelli bireylere maaş bağlanırken Osmanlı Devleti'nde ise maaş yardımının yapılmasının yanı sıra tedaviler uygulandığını iddia etmiştir. Yılmaz (2019) tarafından Osmanlı Devleti'nde tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarının ana amacının engelli bireylerin topluma kazandırılmaları olduğu bildirilmektedir. Ayrıca engelli bireylere barınma imkânı sağlanan bimarhanelerde rehabilitasyon çalışmalarının sürdürüldüğü ve bu bimarhanelerin yabancı ülkelerin örnek alabileceği hizmet kalitesine sahip olduğu belirtilmektedir. Günümüzdeki engelli maaşı gibi engelli bireylerin tamamen istihdamdan çekilerek engelli emeklilik sistemine dahil olması tarzı uygulamalar konusunda gelişmiş ülkelerin rehabilitasyona yönelerek yeniden istihdam çalışmalarını öncelik haline getirdiği vurgulanmaktadır (Böheim ve Leoni, 2018). Benzer bir şekilde Osmanlı Devleti'nde de rehabilitasyon çalışmalarına yönelik olumlu tutumun görülmesi engelli bireylerin istihdamını artırıcı yönde etki etmiş olabilir. Çünkü tedavi ve rehabilitasyon sonrasında engelli bireylerin istihdama katılma şansı güçlenebilir (Genç ve Çat, 2013). Dolayısıyla engelli bireylerin Osmanlı Devleti'nde özellikle vakıflar aracılığıyla eğitim, istihdam ve sağlık gibi yönlerden desteklendiği söylenebilir (Aktı, 2024).

Sosyal politika uygulamaları açısından ilk izlerine bakıldığında Orhun Kitabelerine kadar gidilebileceği ileri sürülmekte olup özellikle Osmanlı Devleti açısından iktisadi politikanın engelli bireyler konusunda sosyal amaçlı yönlendirmede yaygın olduğu bildirilmektedir (Ölmezoğlu, 2019). Engelliliğin sosyal modeli, bireyin istihdama katılımı açısından diğer bireyler tarafından onun engeline karşı oluşan yargıların engelleyici nitelikte olduğunu belirtmektedir (Goering, 2015). Engelliliğin sosyal modeli engelli bireylerin mevcut vücut fonksiyonlarının değil diğer bireyler ile aralarındaki ilişkinin önemini vurgulamaktadır. Bu yönüyle sosyal politikaların Osmanlı Devleti'nde sosyal amaçlı yönlendirmelere odaklanması engelliliğin sosyal modeli açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

İstihdama ilişkin düzenlemeler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yürürlüğe girmeye başlamıştır. Örneğin, iş sağlığı ve güvenliğine dair yazılı kuralların Osmanlı döneminde 1865 yılında oluşturulduğu bildirilmektedir (Çeri, 2018). Fakat Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yüzyıllar boyunca yazılı düzenlemelerin iş sağlığı ve güvenliği ile istihdama dair çok kısıtlı içerikler barındırdığı söylenebilir. Sosyal politikaların tarihi açısından dahi tüm dünyada yeni olduğu bilinmektedir. Sosyal devlet anlayışı doğrultusunda oluşturulan sosyal politikalar, ulus devletler tarafından dezavantajlı gruplar başta olmak üzere toplumdaki tüm bireyler için refahın sağlanması hususunda yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise toplumun duyarlılığı ve gönüllü faaliyetleri çok daha kritik bir öneme sahip olmuştur (Omerov, 2020). Çünkü kurumsallaşmanın artması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine dayanmaktadır (Yelçe, 2020). Osmanlı Devleti'nde toplumun farklı kesimleri tarafından desteklenen dezavantajlı gruplara yönelik günümüzde aktif rol üstlenen sivil toplum kuruluşlarının Türk toplumu içerisinde bu kadar yaygın olması (Güvendi, 2017) yüzyıllar öncesinden gelen ve yerleşmiş bir kültürün ürünü olarak değerlendirilebilir. Karataş (2011) tarafından Osmanlı Devleti döneminde sosyal hizmet ve politikaların şekillenmesinde önemli bir unsur olarak İslam dininin rolü belirtilmektedir. Bu anlamda toplumsal yapının şekillenmesinde dinin belirleyici bir rol üstlendiğini bildirmektedir. Bu doğrultuda dezavantajlı gruplara yönelik olumlu bir tutumun oluşması ve toplumun bu konuda önemli bir hassasiyet göstermesi açısından dinin motive edici rolünü vurgulamaktadır. Karataş'a göre (2011) Osmanlı Devleti döneminde geleneksel dayanışma mekanizmaları baskın olmuştur. Karataş, ilerleyen dönemlerde ise modernleşmenin etkisiyle geleneksel değerlerden uzaklaşma ve bireyselleşmenin artması sonucunda sosyal devletin hak temelli yardım modelleri ile engelli bireylerin destek aldığı ileri sürmektedir. Kurumsallaşma olmaksızın istatistiki verilerden yoksun bir planlama içerisinde sorun durumlarının tam olarak belirlenmesi mümkün değildir. Hem nüfus hem de yüz ölçümü olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden çok daha büyük olması Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin sayısı açısından çok daha büyük bir orana sahip olduklarını gösterirken onlara doğrudan ulaşmayı da güçleştirmiş olabilir. İstatistiki verilerin sınırlılığında doğrudan ulaşmanın da güç olması nedeniyle devlet politikalarının kurumsallaşmanın yaşandığı ilk dönemleri itibariyle tam olarak yerleşmesi ve etkin bir şekilde gerçekleşmesi oldukça uzak bir olasılıktır. Fakat daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde yer alan engelli bireylerin istihdamına yönelik olumlu tutumun, önemli bir alt yapı oluşturabileceği savunulabilir. Bu çıkarımı destekler nitelikte Karadaş (2019) Türkiye'de sosyal politikaların tarihsel gelişimi açısından Cumhuriyet'ten önce ve Cumhuriyet'ten sonra şeklinde sınıflandırılabileceğini ve önemli farklılıklar bulunduğunu bildirirken aynı zamanda sosyal politikalar konusunda Cumhuriyet'e geçişle birlikte kırılmalardan ziyade geçişler yaşandığını belirtmektedir. Buradan hareketle Osmanlı Devleti tarafından engelli istihdamına ilişkin tutum ve politikaların Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yılları itibari ile de büyük oranda

devam ettiği çünkü birçok alan gibi sosyal politika alanında da keskin bir kırılmadan ziyade geçiş yaşandığı söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin ihtiyaçları, eğitimi ve istihdamında ağırlıklı olarak vakıfların önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Kandur, 2023). Türkiye'de ise kurumsallaşmanın daha fazla sağlanması sonucunda 4857 sayılı İş Kanunu ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında engelli bireylerin istihdam süreçleri tanımlanmıştır (Koç ve Çolak, 2024). Osmanlı Devleti'nde çoğunluğu sarayda istihdam edilen ve yardım talebi üzerine istihdam edilmeleri konusunda destek verilen engelli bireylerin istihdamı sistematik değildir (Erken, 2015; Oral ve Akalın, 2024; Şimşek, 2017). Türkiye'de ise İş Kanunu kapsamında kota uygulaması ile 50 ve üzeri çalışanı olan iş yerlerinin yüzde üç oranında engelli bireyi istihdam etme şartı getirilmiş, dolayısıyla engelli bireylerin tüm iş yerlerine sistematik bir şekilde entegre edilmesi amaçlanmıştır (Çondur vd., 2020). Ayrıca Türkiye'de korumalı iş yeri uygulaması ile istihdama katılımı güç olan ağır düzeydeki engelli bireyler için iş yerlerinin bu bireylere özel bir şekilde dizayn edilmesi sağlanmaktadır (Gerşil ve Yemişçi, 2020). Osmanlı Devleti'nde ise fiziksel ve zihinsel engel durumu bulunan bireylerin bimarhanelerde tedavi edilmesine öncelik verilmiştir (Şimşek, 2017). Günümüz toplumlarında engelliliğin sosyal modelinin öngördüğü üzere engelli bireylerin potansiyellerini kullanmaları yönünde teşvik edilmeleri ve dolayısıyla istihdama katılmalarının öncelik haline getirilmesi önemliyken Osmanlı Devleti'nin ise engelliliğin tıbbi modeline göre engelli bireyleri tedavi etme çabasında olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı olduğu ve onlara yardım edildiği bildirilmektedir (Erdoğan, 2017; İmadoğlu vd., 2021). Fakat engelliliğin tıbbi modeli anlayışı içerisinde engelli istihdamından ziyade engelli bireylerin tedavileri öncelik haline gelmiştir denebilir.

Türkiye'de engelli bireyleri içeren çalışmalar incelendiğinde Türk coğrafyasında ilk olarak Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'nde engellilerin sorunlarına yönelik çözümlerin üretildiği görülmektedir (Pangaliyeva, 2023). Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin tedavisine ayrı bir önem verildiği ve topluma katılımlarının desteklendiği belirtilmektedir (Balık, 2019). Osmanlı Devleti'nde uygulamada doğrudan var olmamakla birlikte geleneklerin yönlendirmesi sayesinde dezavantajlı gruplara yönelik sağlanan olanaklar açısından sosyal politikanın var olduğundan söz edilmektedir (İzmirlioğlu, 2019). Henüz kurumsallaşmamış bir sosyal politika içerisinde günümüz engelli istihdam politikaları arasında yer alan korumalı iş yeri ve kota uygulamasından bahsedilmesi mümkün değildir. Fakat günümüz uygulamalarından farklı olarak bu uygulamalara kaynaklık etmesi yönüyle toplumda dezavantajlı grupların aktif katılımının desteklenmesi, Türk toplumu açısından engelliliğin sosyal modeli anlayışı noktasında engelli bireylerin potansiyellerine gösterilen inanç ve saygının habercisi olarak değerlendirilebilir. Günümüz engelli istihdam politikalarının başarılı olmasında iş verenlerin ve iş

arkadaşlarının tutumu en önemli göstergeler arasında ele alınmaktadır (Orhan ve Uysal, 2019; Orhan ve Özkan, 2020; Köleoğlu ve Seyyar, 2021). Günümüz Türk toplumundaki bireylerin engellilere yönelik tutumlarının kökeninde eski dönemlere dayanan yerleşmiş inançlar olduğu düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nde dönemin diğer devletlerine nazaran yaratılan olumlu hava engelli bireylerin topluma aktif katılımında önemlidir. Fakat diğer taraftan somut sosyal politika uygulamaları da mevcuttur. Örneğin, Osmanlı Devleti'nde sanayi işçilerinin engel durumu oluştuğunda bu durumun tespiti ve belirlenen hakların kendilerine verilmesi sağlanmaktaydı (Kızılkaya, 2016). Dolayısıyla engelli bireylere sağlanan olanakların ve tedavilerin oldukça zengin olduğu söylenebilir (Coşkun, 2018). Osmanlı Devleti'ndeki bu anlayışın izlerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de rastlanmaktadır. Bu anlamda Osmanlı Devleti'ndeki sosyal hizmet kurumlarının bazılarının günümüzde işlerliğini koruduğu ifade edilmektedir (İnanç, 2021). Osmanlı Devleti'ndeki dinsel ve geleneksel dinamiklerin sosyal politikaların yerleşmesinde ve kurumsallaşmasında gecikmelere sebep olduğu bildirilmekte fakat diğer taraftan sonraki yıllarda engelli istihdamına yönelik kanun ve düzenlemelerin çok ileri düzeyde olduğu belirtilmektedir (Akgül, 2022). Osmanlı Devleti'ndeki kurumsallaşma eksikliği Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde hızlı bir şekilde kapatılarak engelli istihdamına yönelik önlemler alınması sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin istihdamında küçük düşürücü işlere yönlendirilmeleri ve istihdamdan dışlanmaları gibi olumsuz durumları belirten çalışmalar da mevcuttur (Selçuk, 2019). Fakat bu çalışmalar içerisinde de o dönemdeki diğer toplumlardaki engelli bireylerin maruz kaldığı şiddet ve olumsuz tutum karşısında Osmanlı Devleti'nin çok daha pozitif bir engelli politikası izlediği vurgulanmaktadır (Balık, 2019). Bu bağlamda engelli bireylerin yalnızca istihdam edilmiş olmaları değil aynı zamanda yeteneklerine uygun bir istihdam modelinin benimsenmiş olduğu bildirilmektedir (Kaya, 2017).

Tartışma ve Sonuç

Sosyal politikaların günümüzden çok uzak olmayan bir zamanda ortaya çıkması ve yaygınlık kazanması eski dönemlerin bu politikalar nezdinde değerlendirilmesini oldukça güç hale getirmektedir. Fakat birbirinin devamı olması yönüyle Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından engellilerin topluma aktif katılımı açısından ortak bir tutum göze çarpmaktadır. Günümüz sosyal politikalarına kaynaklık etmesi açısından eski dönemlerdeki uygulama ve anlayışların değerlendirilmesi alan yazına oldukça önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde engelli istihdamı ele alınmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ndeki uygulamalar açısından değerlendirilerek tartışılması sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik olumlu tutuma rağmen kurumsallaşmanın geç olması engelli istihdam politikalarının uygulamada mevcut olmadığını fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ürettiği politikalara kaynaklık teşkil ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Kurumsallaşmadan yoksun fakat toplumun dinamikleriyle şekillenen

engelli istihdamının Osmanlı Devleti'ndeki en büyük destekçisi olarak vakıfların aktif ve gönüllü çalışmaları belirtilmektedir. Türkiye'de yer alan sivil toplum kuruluşları ile vakıfların bu kadar fazla ve engelli politikalarında katılımcı olması Osmanlı Devleti'nden gelen yerleşmiş bir kültürün sonucu olarak değerlendirilebilir. Günümüzde iş yerlerine ve işverenlere engelli bireyleri çalıştırmaları karşılığında sağlanan teşviklere benzer olarak Osmanlı Devleti'nde yaygınlaşan gönüllü oluşumların engelli bireylere yönelik faaliyetleri engellenmeden desteklenmiştir. Fakat kurumsallaşmanın olmamasının, engelli istihdamının sistematik bir şekilde sağlanamamasına dolayısıyla günümüzdekinden çok düşük bir oranda engelli istihdamının bulunmasına yol açtığı düşünülebilir. Günümüz kurumsallaşması ve sosyal politikaların varlığı engelli bireylerin kapsayıcılığı açısından önemlidir. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylere yönelik olumlu tutumun yeşermesi ise günümüzdeki engelli istihdamında yer alan engelli bireylere yönelik davranışların pozitif yönde şekillenmesi açısından değerli görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde engelli bireyler farklı alanlarda istihdam edilmiş olup bazı grupların önemli görevlere getirildiği bildirilmektedir. Bu konuda engel türlerine göre istihdam durumlarının farklılaştığı söylenebilir. Çünkü sağır ve dilsizler olarak isimlendirilen engelli grubunun sarayda yoğun bir şekilde istihdam edildiği belirtilmektedir. İhtiyacı olan engelli bireyler ise bimarhanelerde tedavi edilmiştir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde günümüzün artan olanakları engelli istihdamının sistematik bir şekilde gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Kota uygulaması ile 50 ve üzeri çalışanı olan iş yerlerinde engelli istihdamı sağlanmaktayken korumalı iş yeri uygulaması ile ağır düzey engelli bireylere yönelik iş yerlerinin dizayn edilmesi sayesinde çalışmalarına imkân tanınmaktadır. Osmanlı Devleti'nde engelli bireylerin vücut fonksiyonlarına uygun işlerde çalıştırılması ise günümüzde engelli bireylerin istihdamda becerilerini ön plana çıkaran anlayışla benzerlik göstermektedir. Literatüre göre tek bir iş kolu ile sınırlandırılmayan engelli bireyler Osmanlı Devleti'nde toplumun olumlu ve kabullenici tutumuyla karşılaşmıştır. Çağdaşlarına nazaran engelli bireyleri önemli istihdam alanlarında değerlendiren Osmanlı Devleti'nin devamı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde de engelli bireylerin çeşitli alanlarda istihdam edilmeleri yönüyle bu anlayışın sürdürüldüğü söylenebilir. Engelli bireylerin Osmanlı Devleti'nde istihdamda düzensiz de olsa yer alması azınlık olarak dışlanmadıklarını göstermekte ve kurumsallaşmanın meydana geldiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde sistematik bir istihdam modeline geçilmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlendiğini düşündürmektedir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti engelli istihdamı politikaları konusunda düzenlemelerin az olması vakıfların aktif tutumu ile telafi edilmeye çalışılmış olup toplumun olumlu tutumu ile engelli istihdamının artırılması konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte engelli istihdamı politikaları daha belirgin hale gelmiş ve engelli bireylerin daha somut kazanımlar elde etmesi sağlanmıştır.

Kaynakça

- Akgül, M. (2022). *Türkiye'de engelli istihdam politikaları ve İŞKUR'un rolü: Karaman ilinde bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Akti, S. (2024). *Bursa'da dezavantajlı gruplara yönelik kurulan Osmanlı vakıfları ve faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Akyol, E. D. (2013). Sultan II. Abdülhamid döneminde sosyal politika uygulamaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(31), 33-47. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197905>
- Alajlan, M. I. (2023). Employment of people with disabilities in the private sector: ethnographic qualitative study. *Information Sciences Letters*, 12(5), 2261-2274. <http://dx.doi.org/10.18576/isl/120558>
- Aydın, S. ve Yıldız, R. (2021). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Sosyal Rol Valörizasyon Kuramı: Osmanlıda İşitme ve Görme Engelliler Örneği. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (18), 251-286. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2164827>
- Aykanat, M. (2020). Engellilerin Hâkimlik Yapması Tartışmalarına Osmanlı Hukukundan Bir Bakış. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(42), 149-172. <https://dergipark.org.tr/en/pub/taad/issue/58517/857906>
- Balık, Z. (2019). *Bakıma muhtaç engellilere bakım veren kadınların yaşadıkları güçlükler: Muğla İli örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Bayramlar, K. ve Çankaya, T. (2018). Engelli Sporcularda Ortez Yaklaşımları. *Türkiye Klinikleri Physiotherapy and Rehabilitation-Special Topics*, 4(1), 73-79. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-engelli-sporcularda-ortez-yaklasimlari-82142.html>
- Boztepe, M. (2013). Osmanlı Devleti'nin taşra yönetimini şekillendiren “merkeziyetçilik” yaklaşımı ve günümüze etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55854>
- Böheim, R. ve Leoni, T. (2018). Sickness and disability policies: Reform paths in OECD countries between 1990 and 2014. *International Journal of Social Welfare*, 27(2), 168-185. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12295>
- Coşkun, A. (2018). *Zihinsel ve fiziksel engelli bireylere bakım hizmeti veren aile üyelerinin yaşam doyumu ve bakım yüklerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
- Çeri, G. (2018). *Makinelerde iş güvenliği kapsamı, kaza oranlarının değerlendirilmesi ve çözüm önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Çondur, F., Yenipazarlı, A. ve Cömertler, N. (2020). Engelli istihdamının Dünya’da ve Türkiye’deki görünümü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 347-362. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1128161>
- Demir, H. (2020). *Engellilerin anayasal ve yasal hakları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, O. (2017). İnsan hakları bağlamında engelli kadınların sosyo-ekonomik sorunları: Trabzon ili örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(14), 89-114. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/308387>
- Erken, B. (2015). *Dil Sükûтта Eller İcraatta: Osmanlı sarayı ve toplumunda dilsizler*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Erten, H. ve Arıcı, N. (2022). İşaret dilinin tarihi serüveni ve Türk işaret dili. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 1-14. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.876469>

- Eyigün, H. (2023). *Engellilerin yaşadığı deneyimler üzerine sosyolojik bir analiz: Ordu ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Gatwiri, K., McPherson, L. ve James, S. (2024). Experiences of Children and Young People with a Disability in Out-of-Home Care in Australia: A Scoping Review. *Health & Social Care in the Community*, 2024(1), 3456823. <https://doi.org/10.1155/2024/3456823>
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/17744>
- Gerşil, G. S. ve Yemişçi, D. A. (2020). Korumalı işyeri kapsamında zihinsel engelli istihdamı: manisa osb yönetiminde zek i projesi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1125-1153. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.753110>
- Goering, S. (2015). Rethinking disability: the social model of disability and chronic disease. *Current reviews in musculoskeletal medicine*, 8, 134-138. <https://doi.org/10.1007/s12178-015-9273-z>
- Güvendi, F. M. (2017). *Eğitim alanında faaliyet gösteren yerel sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının ve sorunlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Haegele, J. A. ve Hodge, S. (2016). Disability discourse: Overview and critiques of the medical and social models. *Quest*, 68(2), 193-206. <https://doi.org/10.1080/00336297.2016.1143849>
- Islam, M. Z. ve Jahan, A. (2018). Disability Rights: Challenges and Opportunities in Bangladesh. *Journal of Asian and African Social Science and Humanities*, 4(2), 45-51. <https://www.aarcentre.com/ojs3/index.php/jaash/article/view/191/429>
- İmadoğlu, T., Kurşuncu, R. ve Çavuş, M. F. (2021). Sosyal kaygı ile baş etme ve öz yeterlilik: engelli çalışanlar üzerine bir araştırma. *EUropean Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 5(8), 173-190. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1750679>
- İnanç, K. M. (2021). *Türkiye'de yaşayan engelli bireylerin refah bağlamında bakım sorununa ilişkin sosyal destek uygulamaları: Bir İstanbul örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- İzmirlioğlu, Ö. (2019). *İşverenlere sağlanan sosyal sigorta prim teşviklerinin istihdama etkisi ve uygulamada karşılaşılan sorunlar: Denizli örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kalaycı, S. (2020). Engelli bireylerin kamusal hizmetlere erişebilmesinde belediyelerin yeri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 83-104. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.817709>
- Kandur, A. (2023). *Türkiye Cumhuriyeti'nde engelli eğitimi (1923-1972)*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Karadaş, E. (2019). *Cumhuriyetten günümüze sosyal politikalarındaki dönüşüm*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Karataş, Z. (2011). *Evde bakım hizmeti sunan aile bireyi bakıcıların moral ve manevi değerlerinin başa çıkmadaki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Kaya, Ç. (2017). *Otel işletmelerinde istihdam edilen engelli bireylerin iş yaşamına ilişkin algılardaki sorunlar: Antalya örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Keränen, H. (2016). *Inclusion of the students with special needs in the Finnish primary education*. <https://oulurepo oulu.fi/handle/10024/6711>
- Kızılkaya, S. (2016). *Yoksulluk-engellilik ilişkisi ve evde akraba bakımı uygulamasının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Kliksberg, B. (2004). Examining myths and truths in public social policy: the Latin American case. *International Review of Administrative Sciences*, 70(4), 649-664. <https://doi.org/10.1177/0020852304048451>
- Koç, S. ve Çolak, K. (2024). Engelli bireylerin İstihdamında Erişilebilir Şehirlerin Kolaylaştırıcı Etkisine Dair Bir Analiz. *Şura Akademi*, (5), 11-24. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3690463>
- Köksal, A. (2010). *Türkiye'de engelli istihdamı ve bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Köleoğlu, Y. ve Seyyar, A. (2021). Engelli Dostu İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Özel İş Analizi. *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 10(28), 546-479. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.1010987>
- Lu, L. ve Du, Y. (2021, May). The Status Quo and Cause Analysis of Hidden Discrimination Under the Employment Protection Policy for Women—Based on the Perspective of Social Gender Theory. In *7th International Conference on Humanities and Social Science Research*.
- Mamatoğlu, N. ve Tasa, H. (2018). Engelliye yönelik ayrımcılık ve iş yerinde engelli. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*, 3(1), 1-10. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-engelliye-yonelik-ayrimcilik-ve-is-yerinde-engelli-81821.html>
- McKinney, E. L. ve Swartz, L. (2022). Integration into higher education: experiences of disabled students in South Africa. *Studies in Higher Education*, 47(2), 367-377. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1750581>
- Murfitt, K., Crosbie, J., Zammit, J. ve Williams, G. (2018). Employer engagement in disability employment: A missing link for small to medium organizations—a review of the literature. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 48(3), 417-431. <https://doi.org/10.3233/JVR-180949>
- Müftüoğlu, B. G. (2012). Türkiye’de Yeni Emek Denetim ve Kontrol Alanı: Kalkınma Ajansları. *Çalışma ve Toplum*, 2(33), 95-116. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576190>
- Neufeldt, A. H. ve Mathieson, R. (1994). Empirical dimensions of discrimination against disabled people. *Health & Hum. Rts.*, 1, 174. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/harhrj1&div=21&id=&page=3>
- Omerov, M. (2020). *Tanzimat’tan Osmanlı Hâkimiyeti’nin sonuna kadar Makedonya’da vakıflar*. Doktora Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Oral, Z. ve Akalın, Ş. H. (2024). Türk Sağır Kültürünün Tarihsel Kökleri. *Milli Folklor*, 18(143), 5-15. <https://doi.org/10.58242/millifolklor.1339540>
- Orhan, S. ve Özkan, E. (2020). Engelli kadın olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.524633>
- Orhan, S. ve Uysal, S. (2019). Engelli bireylerin çalışma hayatında maruz kaldıkları duygusal yükler: Sakarya ili örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 270-291. <https://doi.org/10.15869/itobiad.472032>
- Ölmezoğlu, N. İ. (2015). *Çalışma yaşamında engelliler: Gümüşhane ili engelli istihdamına ilişkin emek arz yönlü bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pangaliyeva, Z. (2023). *Engellilere yönelik hizmet politikalarının sosyolojik karşılaştırılması: Kazakistan ve Türkiye örneğinde*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

- Partici, R. (2018). *Üniversitelerde eğitim gören engelli öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları problemler*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Retief, M. ve Letšosa, R. (2018). Models of disability: A brief overview. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 74(1). <https://www.ajol.info/index.php/hts/article/view/177914>
- Selçuk, S. D. (2019). *Engellilerin çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar: Çanakkale Belediyesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Sofokleous, R. ve Stylianou, S. (2023). Effects of Exposure to Medical Model and Social Model Online Constructions of Disability on Attitudes Toward Wheelchair Users: Results from an Online Experiment. *Journal of Creative Communications*, 18(1), 61-78. <https://doi.org/10.1177/09732586221136260>
- Sprunger, N. S., Harvey, M. W. ve Quick, M. M. (2018). Special education transition predictors for post-school success: Findings from the field. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 62(2), 116-128. <https://doi.org/10.1080/1045988X.2017.1393789>
- Subaşıoğlu, F. ve Fenge, Z. Z. A. (2019). Dünyada ve Türkiye'de görme engellilik: Zaman çizelgesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(1), 595-645. <https://doi.org/10.33171/dtcjournal.2019.59.1.31>
- Swenor, B. K. (2021). Disability inclusion: A missing ingredient for food system equity. *Global Food Security*, 31, 100584. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100584>
- Şener, B. ve Tanrısever, C. (2017). Lise düzeyinde turizm eğitimi alan hafif düzeyde zihin engelli öğrencilerin staj süreçlerine ilişkin işveren tutumları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 380-403. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/438420>
- Şimşek, K. (2017). *II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti'nde engelliler ve engelli politikaları (1876 – 1909)*. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Pamukkale.
- Tosun, Ü. (2024). Engellilik Bağlamında Çocuk Hakları. *Journal of Sustainable Education Studies*, 5(3), 141-151. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3733705>
- Tyagi, R., Vishwakarma, S., Alexandrovich, Z. S. ve Mohammed, S. (2020). ICT skills for sustainable development goal 4. *Quality Education*, 435-442. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95870-5_39
- Yavuz, N. (2019). *Engelli hakları ve engellilerin kente erişebilirliğinin kentli hakları perspektifinden değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yelçe, Z. N. (2020). *Engellilik tarihi araştırmalarına genel bir bakış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Yeo, R. ve Moore, K. (2003). Including disabled people in poverty reduction work: "Nothing about us, without us". *World development*, 31(3), 571-590. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(02\)00218-8](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(02)00218-8)
- Yıldırım, Ç. (2020). *İş hayatında 25-45 yaş arası fiziksel engelli bireylerin istihdamı iş sağlığı ve güvenliği; Bir araştırma örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, C. (2019). *Yükseköğretim kurumlarının engellilerin erişebilirliği açısından incelenmesi: Nişantaşı Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, S. ve Paçacı, İ. (2019). Türkiye'de sosyal devlet ilkesi ve engellilere yönelik yayıncılık. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (3), 43-68. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1162164>

Extended Abstract

Individuals with disabilities are considered the largest minority group, and their number is thought to be more than one billion in the world (Swenor, 2021). Disability refers to impairments in the functionality of the individual; therefore, physical, cognitive, sensory, mental, and spiritual disorders are considered disability (Islam and Jahan, 2004). According to the social model of disability, disability is defined as a phenomenon that emerges as a result of social construction (Retief and Letšosa, 2018). The social model of disability, which envisages active participation in society, is valuable in that it highlights the employment of disabled people.

With the changing times, it is seen that disabled individuals have achieved significant gains in different areas. For example, it is stated that disabled individuals who are deprived of education in higher education institutions due to the influence of social barriers and negative attitudes can often enter higher education institutions in today's world because different regulations and policies protect the rights of these individuals (McKinney and Swartz, 2022). Moreover, it is reported that disabled individuals used to participate in work life at a much lower rate than today (Neufeldt and Mathieson, 1994). It is stated that the basis of all this is the negative and exclusionary attitude towards disabled individuals (Murfitt et al., 2018). It is claimed that if individuals with disabilities are provided with equal rights and opportunities, the economic conditions of society as a whole will improve (Yeo and Moore, 2003). The dominant discourse about disability used in society is valuable in that it reveals arguments that directly define disabled individuals (Haegele and Hodge, 2016). The social values and traditions that shape the employment of disabled people have a long history in our country, and it is also known that the infrastructure of institutionalization was laid before the Republic. Therefore, it is thought that it will be important to consider the Ottoman Empire period as the foundation on which the stereotypical attitudes and current policies in our society regarding the employment of disabled people are based.

Allocating resources to manage social policies effectively means investing in the potential and talents of the population of that country (Kliksberg, 2004). It is very important to examine the social policies developed for the employment of disabled individuals, the largest minority group. It reviews how social policies are developed in line with a need and how much they can improve problem situations in measuring their effectiveness. While social policies produced today in terms of disruptions in the employment of disabled people aim to solve the problem and meet the need, the origin of these problem situations is unknown. The current employment of disabled people in our country did not emerge suddenly and was at a certain level in the Ottoman Empire before the Republic of Türkiye. Therefore, even though today's employment of disabled people has undergone significant changes after the proclamation of the Republic, it has inevitably had to be affected by the attitude and

understanding of the Ottoman Empire. Considering the individual with any disease, the doctor asks the doctor about the onset of the disease and the severe periods and provides diagnosis and treatment according to the answers. Based on this metaphor, similarly, examining the situation of today's employment of disabled people in the Ottoman Empire period and evaluating it in terms of today's practices is considered valuable in terms of developing a holistic perspective on the employment of disabled people in our country. Therefore, this article aims to explain the employment practices of disabled people during the Ottoman Empire and discuss them in terms of today's practices.

It is reported that in the Ottoman Empire, treatments and salary aid were provided for disabled individuals (Partici, 2018). It is stated that the primary purpose of treatment and rehabilitation studies in the Ottoman Empire was to reintegrate disabled individuals into society. It is put forward that rehabilitation work continues in *bimarhanes*, where disabled individuals are provided with accommodation, and that they have a service quality that foreign countries can take as an example (Yılmaz, 2019). It is emphasized that developed countries prioritize rehabilitation and re-employment efforts regarding practices such as today's disability pension, in which disabled individuals are entirely withdrawn from employment and included in the disability retirement system (Böheim and Leoni, 2018). Similar to today's successful social policy implementers, strengthening the working skills of the individual through rehabilitation rather than meeting the basic needs of the individual in isolation from society by providing only salary assistance in the employment of disabled people is an important policy implemented by the Ottoman Empire towards the employment of disabled people. After treatment and rehabilitation, the chances for disabled individuals to participate in employment may be strengthened. Disabled individuals were supported not only in education and employment but also in terms of health. It was desired for disabled individuals to make progress in many areas at the same time in the Ottoman Empire, and in this respect, they were provided with biopsychosocial support.

The fact that there are so many non-governmental organizations and foundations in Türkiye that are participating in disability policies can be considered a result of an established culture originating from the Ottoman Empire. Similar to the incentives provided to workplaces and employers in return for employing disabled individuals today, the activities of voluntary organizations that became widespread in the Ottoman Empire were supported without any obstacle. However, it can be thought that the lack of institutionalization has led to the employment of disabled people not being provided systematically and, thus, to the employment of disabled people at a much lower rate than today. Today's institutionalization and the existence of social policies are essential for the inclusion of disabled individuals. The development of a positive attitude towards disabled individuals in the

Ottoman Empire is seen as valuable in terms of shaping positive attitudes towards disabled individuals in today's disabled employment.